

РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Марат Петрович КОВАЛЬ,

кандидат юридичних наук

Сукупність ідей та поглядів на право, що сприймається у юриспруденції як правова доктрина, формує наше розуміння змісту законів і їх застосування. Вона є результатом взаємодії багатьох факторів, включаючи історичний розвиток, культурні особливості, політичні процеси, технологічні досягнення та глобалізацію.

Правова доктрина не є статичною, а постійно еволюціонує у відповідь на зміни в суспільстві. Особливо відчутний вплив на неї мають такі фактори, як поширення демократичних цінностей, розвиток інформаційних технологій та глобалізація, що висувають на перший план захист прав людини.

Тенденція формування правової доктрини виявляє значну диференціацію за галузевою ознакою. Ця диференціація обумовлена особливостями національного правового режиму, що впливає на нормотворчі процеси, правозастосовну практику та наукові дослідження в кожній галузі.

Яскравим прикладом такої диференціації є доктрина адміністративного судочинства, яка активно розвивається в Україні. Глибоке розуміння сутності правової доктрини загалом та специфіки доктрини адміністративного судочинства зокрема потребує ґрунтовного аналізу наукових досліджень.

Правова доктрина – це складна система ідей, поглядів та принципів щодо права. Вона не лише відображає наше розуміння права, але й безпосередньо впливає на створення та застосування законів. Ця система має свою структуру і розвивається під впливом духовного, інтелектуального та морального розвитку суспільства [1].

На думку І.В. Семеніхіна, правова доктрина – це цілісна система ідей та поглядів на право, яку визнає юридична спільнота. Вона слугує основою для нашої правової свідомості та визначає напрямки розвитку права. Правова доктрина тісно пов'язана з рівнем розвитку правової системи, професійною підготовкою юристів та загальною правовою культурою суспільства [2, с. 34].

За Є. Полянським, правова доктрина – це система взаємопов'язаних ідей, принципів та правових інститутів, яка формує основу юридичної науки, законодавства та правозастосовної практики. Вона є динамічною системою, що постійно розвивається і впливає на минуле, сьогодення та майбутнє права [3, с. 311].

Є.М. Черних пропонує розглядати правову доктрину з точки зору юридичної методології. Він висловлює думку, що: 1) правові норми формуються не лише волею держави, а й під впливом наукових досліджень; 2) хоча посилення на правову доктрину в судових рішеннях не є обов'язковим, її вплив значний, особливо з оглядом на практику Європейського суду з прав людини; 3) це питання слід розглядати в контексті позитивістського розуміння права; 4) авторитет наукових досліджень відіграє важливу роль у правозастосовній практиці [4, с. 27-28]. Водночас, одна з головних вад означеного підходу, на

нашу думку, полягає у спробі розглядати правову доктрину через юридичний нормативізм.

Наведені міркування формують розуміння правової доктрини як гармонійно структурованої системи наукових поглядів на право, яка виступає теоретичним підґрунтям для правотворчості, правозастосовної діяльності та правової інтерпретації. Правова доктрина корелює з загальновизнаними науковими напрацюваннями в галузі права та відображає рівень розвитку суспільства.

Серед ключових характеристик правової доктрини можна виділити: 1) здатність визначати фундаментальні закономірності розвитку права; 2) внутрішню логічну послідовність та цілісність; 3) визнання та авторитет серед фахівців у галузі права; 4) відображення як динамічних, так і статичних аспектів правового розвитку; 5) функцію допоміжного джерела права; 6) потенціал набуття загальнообов'язкового характеру через інкорпорацію до позитивного права або судових рішень; 7) здатність відображати більш глибокі, філософські основи права.

Проблема вивчення доктрини адміністративного судочинства є логічним продовженням попередніх міркувань. Вона пов'язана з дослідженням сутності та механізмів вирішення адміністративно-правових спорів. Окремі дослідники пропонують зосередитися на доктрині оптимізації діяльності адміністративних судів, що передбачає підвищення доступності адміністративного правосуддя та чітке розмежування адміністративної юрисдикції [5, с. 125].

Водночас, слід наголосити, що проблеми, висвітлені в контексті адміністративного судочинства, не є вичерпними та потребують подальшого дослідження з урахуванням широкого кола загальноправових та адміністративно-процесуальних факторів.

Отже, узагальнюючи вказане, слід зазначити наступне. Правова доктрина – це систематизована сукупність наукових поглядів на право, що відображає загальновизнані наукові досягнення в цій галузі. Вона є теоретичною основою для правотворчих, правозастосовних та правотлумачних процесів. Правова доктрина має цілісний і логічний характер, відображає як динамічні, так і статичні аспекти розвитку права, а також виходить за межі позитивного права. Її характерними рисами є авторитетність серед фахівців, функція допоміжного джерела права та потенціал набуття загальнообов'язкового характеру.

Серед актуальних напрямів наукових досліджень виділяється розвиток галузевих правових доктрин. Особливий інтерес являє доктрина адміністративного судочинства, оскільки вона вивчає природу та завдання судових процедур, пов'язаних з державною владою. Метою таких досліджень є розробка ефективних механізмів вирішення спорів між громадянами і органами публічної влади. Однак, потенціал досліджень у галузі правової доктрини не обмежується лише адміністративним судочинством.

Список використаних джерел:

1. Борщевський І.В. Теоретико-правові аспекти застосування юридичної доктрини як допоміжного джерела права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 37. Т. 1. С. 7-10.
2. Семеніхін І.В. Правова доктрина: поняття, ознаки, структура. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 26-36.

3. Полянський Є.Ю. Правова доктрина як базисна концепція права: природа, структура, значення. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Том 17. С. 297-313.

4. Черних Є.М. Обов'язковість правової доктрини як проблема методології. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2(85). С. 21-30.

5. Звірко О.Є., Осіпова О.О. Доктринальні аспекти оптимізації адміністративного судочинства України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 120-125.